

Stuart Mill og «den repræsentative Forfatning».

Af Dr. Claudius Wilkens.

John Stuart Mill (født 1806, død 1873) hører til Aarhundredets mærkeligste Mænd. Ikke blot i England, men ogsaa paa Kontinentet, er hans Indflydelse større end nogen anden Socialpolitikers, og hans Ord ere en Magt, der mere skyldes den alsidig begrundede end den geniale Tanke. At han i den engelske Økonomis Historie indtager en lignende Stilling som de store Grundlæggere, Adam Smith, Malthus og Ricardo; at han er nævnt som Nutidens største Økonom, er vel forstaaeligt, naar man ser hen til den ved Forgængerne betingede omfattende, systematiske Behandling, han i sin «Principles of political Economy» har givet baade Videnskabens theoretiske og praktiske Del, og den Alsidighed og det Blik for den økonomiske Videnskabs Begrænsning, hvormed han har set Økonomien som et Led i Socialvidenskabens større og dybere Hele. Han har derved gjort Økonomien den Tjeneste, den fremfor Alt trængte til: at blive en social Magt og at blive hørt med Velvilje, selv af dem, der ellers, naar den fremtraadte i den Form, der blev den givet af Bastiat, — en Mand, der, som Cairnes har belyst det, mere er Advokat for en given Tilstand

end Videnskabsmand, — maatte betragte den som en Fjende: Socialister og sociale Reformatorer og de Mænd, der mere se paa Livets og Samfundets Maal end paa det endelige Middel, mere paa Mennesket end paa Rigdommen. Det har maaske været hans Hensigt at ville ompænde hele den sociale Videnskab — hans Skrifter «Om Friheden» og «Om den repræsentative Forfatning» ere fortræffelige Led af det Hele — og var det lykkedes ham, vilde «Principstriden» i den politiske Økonomi, Striden mellem den engelsk-franske og den tyske Skole, mellem de orthodoxe Økonomer og de saakaldte Kathedersocialister, have haft et forsonende Led paa engelsk Grund, og Striden, hvis den overhovedet havde existeret, — og et «hvis» er her berettiget, thi der er i Sandhed ikke Tale om uensartede Principer — have været mindre skarp. Hvad Mill her har gjort, er stort og betydningsfuldt, og dog forundrer det, at se en Mand, der efter hele sit aandelige Præg fra Naturens Haand mere synes at være en jævn begavet end original Mand, som Stormand i Videnskaben. Ny og ejendommelig original er han ikke, og han betragter sig ikke saaledes; «det har» — siger han i sit «Levned», «været hans Hverv at være originale Tænkeres Tolk og mægle mellem dem og Publikum». Det er ikke blot Beskedenhed, men væsenlig Selverkjendelse. Og dog Stormand? Hvorledes? Ved sin brændende Sandhedstrang, sin beundringsværdige Fordomsfrihed, sin mærkelige Ligevægt i at søge Grunde og sin Stræben efter at søge dem. Og Grundene hertil er et dobbelt: hans Opdragelse og hans Blik for Videnskabens Methode. Hans «Levned» viser os hans exceptionelle Opdragelse: han er opdraget i at se bort fra alle positive Sætninger og kun søge Grunde, opdraget i at forkaste enhver Dom,

der ikke var grundet paa Selvdømmen, o: uden alle Fordomme, som Barn praktisk opdraget i et «de omnibus dubitandum». Han fik ikke Lov til at læse Noget, der kunde begejstre ved en ny og ejendommelig Tanke, uden at hans Fader (Forfatteren af «Indiens Historie», Økonomen James Mill) stillede ham paa sin Post imod enhver mulig Ensidighed. Han opdroges endvidere uden alle positivt religiøse Forudsætninger, uden Udvikling af Følelsen og Fantasien, som en Tankemaskine, et farligt Experiment, der ikke frembringer et lykkeligt Menneske, men enten Intet eller en Tænker. Og dette Blik for Grundene gav ham tidlig Blik for Begrundelsens, for Videnskabens Methode. Hans første store Værk var hans «induktive Logik», en Bog, lige anset i Filosofien og i Fagvidenskaben, en Bog, om hvilken en Mand som Liebig erkjender, at den har været af den største Betydning for ham som Videnskabsmand. Og Undersøgeren af Induktionens Methode er ikke, som hans store Forgænger, Bacon, en udmærket Theoretiker og daarlig Praktiker, men hvad han behandler, bliver methodisk behandlet, gjenomtænkt, udtømt. (Dog synes hans Skrift: «Om Kvindernes Underkuelse» at mangle de nødvendige Forudsætninger for Forstaaelsen af visse Sider af det kvindelige Væsen). Hans omfattende og alsidige Viden gjør, at han samler alle Tilfældene, klassificerer og ordner dem, og uddrager saa Tilfældenes, Erfaringens, Logik, og den er hans. Han møder uden Fordomme. Og hvad Erfaringen har lært ham, begrunder han theoretisk og praktisk, og et samlet System er bygget. Alt gennemført methodisk, og Methoden er Videnskabens Sjæl. Selve Tænkningen har ført ham bort fra den Ensidighed kun at være en Tankemaskine: han er dog et varmbloedigt Menneske med

ideal Sans for, hvad der er Menneskets Maal: den sande Udfoldelse af dets Evner og Kræfter, og det væsentlige Middel for dette Maal: at Mennesket har Frihed til at bruge sine Evner. Forfatteren af «Om Friheden» hævder indtrængende Individualitetens frie og farverige Udvikling, og hans Bog er med Rette kaldt det nittende Aarhundredes Evangelium. Det er da ogsaa, mere end det Ny og Ejendommelige, den udtømmende Behandling af den stillede Opgave i Forbindelse med dette Blik for Menneskets sande Udviklingsmaal og Betingelsen, Friheden, der karakteriserer Mills Skrift om den repræsentative Forfatning*), et Skrift, der burde studeres af Alle, der deltage eller ville deltage i det moderne politiske Liv. At Regeringen ikke er Maal, men Middel; at en Regering væsentlig bestemmes ved Samfundet, ikke omvendt, saaledes som det troes af sociale Reformatorer, der ville løse sociale Problemer ved Ændring af politiske Institutioner, ved almindelig og direkte Valgret o. s. v. (Lassalle); at den, der vil virke paa Regeringen, maa virke paa Samfundet, om end Regeringens Indflydelse omvendt høre til de virksomste Samfundskræfter; at Samfundslivet ikke er kinesisk Ensartethed og Ro, som et udpræget Bureaukrati, der imidlertid altid bliver et «Pedantokrati», kan føre det til, men uendelig Bevægelse ved Individernes Forskjel og farverige Brydning; at det Bedste og Dybeste i Samfundet er Individualiteten og Friheden, saa at enhver Regering, der vil kvæle denne, hvis den da ikke som det absolute Despoti er et nødvendigt Gjennemgangspunkt til et højere, maa ende med et stagneret, dødt Folk; at al sand

*) J. S. Mill: Den repræsentative Regering. Paa Dansk. Kbhvn. 1876. A. F. Høst & Søn.

Udvikling er Selvudvikling, al sand Energi Selvenergi, Menneskets aktive Evner væsentligere end dets passive, og Friheden den afgjørende Betingelse for Udviklingen af hine; at «ethvert Menneskes Rettigheder og Interesser kun ere sikre paa ikke at blive tilsidesatte, naar Vedkommende selv ere i Stand til at forsvare dem», og «at det almindelige Velvære naar en desto større Højde og bliver desto videre udbredt, jo flere og jo mere forskjelligartede de personlige Kræfter ere, der bestræbe sig paa at fremme dem»; at den repræsentative Regeringsform afgiver de bedste Betingelser for denne Udvikling af Menneskets farverige Væsen; — alt dette er her udviklet med en Klarhed, en Kraft og en Sandhedens Ligevægt, der vækker Interesse og Beundring og overbeviser. Og vi lære tillige Mill her dybere at kjende. Thi en væsentlig Side ved Mennesket er dets Ønsker, og han kæmper her mere for, hvad han ønsker skal vinde Indgang i den sociale Aand, end for umiddelbart praktiske Resultater. Vi se ikke blot hans stærke Hævdelse af Individualiteten og Ønsket om original og ejendommelig Levemaade (mod Samfundets Tyranni, der har Tendens til at paatrykke Alle et ensartet Præg), men vi opdage tillige, at der hos den demokratiske Mill er stærke aristokratiske, aandsaristokratiske Træk. Han er Ideal-Demokrat. Det er saaledes dobbelt lærerigt at følge hans Analyse af den repræsentative Forfatning.

Socialpolitikeren er en praktisk Tænkere: han vil arbejde Aanderne for at ændre og forbedre Institutionerne, de store Organer for Menneskehedens Udvikling. Men er der her et Omraade for den frie Debat og det frie

Valg? Ere Statsinstitutionerne Resultat af en nødvendig social-organisk Proces eller af frit Valg? Nogle se dem som Gjenstand for den menneskelige Vilkaarlighed; de mene, at Spørgsmaalet drejer sig om at udtænke den bedste Regeringsform, fremstille dens Fordele og saa indføre den; de se paa Regeringsformen med samme Blik som paa en Tærskemaskine eller Dampplø (den mekaniske Theori — Forudsætningen for de ensidige Fremskridtsmænd). Andre lægge Vægten ensidig paa de politiske Institutioners social-organiske nødvendige Fremvæxt; de mene, at Institutionerne ikke formes, men udvikle sig af sig selv med organisk Nødvendighed af Folkets Natur og Liv, og de betragte dem med Naturhistoriens Øje (den dynamiske Theori — Forudsætningen for de ensidig Konservative). I deres Ensidighed ere disse Theorier lige meningsløse, men der er en Sandhedskjerne i dem begge. De politiske Institutioner ere Menneskenes Værk, tilraaber Mill os med Vico; al Fornyelse er Resultatet af et eller flere Individets Bestræbelser ud over og i relativ Strid med det Givne; men paa den anden Side fordre de visse samfunds nødvendige Betingelser: 1) Folket maa være villigt til at modtage Regeringsformen; 2) det maa være villigt og i Stand til at gjøre, hvad der er nødvendig for dens Bevarelse; 3) det maa være villigt og i Stand til at opfylde de Pligter og besørge de Virksomheder, som den fordrer af det. En Stamme Indianere vil ikke underkaste sig en civiliseret Regerings Kontrol; et Folk foretrækker maaske en fri Regering, men mangler Betingelserne; det er f. Ex. mageligt, fejgt, skjødesløst og savner Intelligens og Almenaand. Eller det vil ikke opfylde de Pligter, en civiliseret Regeringsform paalægger; det er f. Ex. for lidenskabeligt

og voldsomt til at ville overlade den personlige Hævn til Loven, og kun en despotisk Regeringsform kan da opdrage det til Lydighed mod Loven. Men indenfor Grænsen af disse Betingelser, der saaledes hævde den historiske Kontinuitet, er Institutionerne Gjenstand for Folkets Valg; og relativt kunne Betingelserne ogsaa fremavles ved Institutionerne selv, som den repræsentative Regeringsform, naar den mere fremskredne Civilisation har givet de almindelige Betingelser for dens Mulighed, selv bedst vil frembringe de fyldigere Betingelser for dens Virkeliggjørelse og Hævdelse. Kampen for ny og bedre Institutioner, en Kamp, der paavirker Folkets Sind, er selv en af de virksomste Betingelser for at fremkalde Modtageligheden for Institutionerne og Betingelserne for dem. Det er det berettigede Haab under Fremskridtsmændenes Kamp, og de intellektuelle Undersøgelser om den bedste Regeringsform ere ikke upraktiske, men af største Betydning: den menneskelige Tænkning kunde ikke gaa i nogen frugtbare Retning. Det er sandt: Institutionerne ere et Udtryk for Samfundet og den sociale Magtstilling; men Samfundet er ogsaa væsenlig Indbegrebet af de menneskelige Viljer og Intelligenser og Magter, og selve Meningen er en af de virksomste Samfundskræfter. Den stærke og kraftigt hævdede ny Mening virker paa Samfundet og derigjennem paa Institutionerne. Sæt dit Liv ind paa en Mening, og Du virker som en uhyre Energi i Samfundet: én Mand med en stærk udpræget Mening er en stærkere Magt end Tusinde Mænd uden Mening. Livet giver Mill Ret.

Det er da ikke noget ørkesløst Spørgsmaal at undersøge Kjendetegnene paa en god Regering. Som Grundbetingelse har man nævnt, at den skulde give de bedste

Garantier for Orden og Fremskridt. Men Orden hører mere til Betingelserne for en god Regering end til dens Formaal, og den indtrængende Analyse, som Mill giver, viser, at denne Definition, forførerisk ved sin Klarhed i Adskillelsen af to tilsyneladende distinkte Elementer, ikke er saa synderlig videnskabelig, idet Orden og Fremskridt, væsenlig forstaaede, ere indbefattede i hinanden, og at Betingelserne for den ene ogsaa er Betingelserne for den anden. Regeringsformen maa væsenlig bedømmes efter dens sociale Virkning, dens Indflydelse paa Folkeopdragelsen o. s. v.; den afhænger selv af visse Egenskaber hos de menneskelige Væsener, som udgjøre Samfundet: hensynsløs Selvinteresse, manglende Intelligens, Mangel paa en ærlig og oplyst offentlig Mening, umuliggjør en god Regering. Og er en god Regering saaledes væsenlig afhængig af Dyden og Intelligensen i Samfundet, er de vigtigste Kjendetegn paa den 1) netop dens Evne til at fremme disse, Dyden, Intelligensen, Aanden og den praktiske Drift i Samfundet og 2) dens organiserende Evne til at bruge disse, dens Evne til at organisere de alt tilstedeværende moralske, intellektuelle og aktive Egenskaber, saaledes, at de kunne virke med den største Kraft paa de offentlige Anliggender. En Regering maa bedømmes efter, hvad den gjør af Borgerne og hvad den gjør med dem, en fuldstændig aristotelisk Tanke. Kun den repræsentative Regeringsform virker bedst i begge disse Retninger. En absolut Regeringsform kan meget vel organisere de givne gode Elementer, men den vil ikke afgive Garantier for at føre Folket over til et højere Standpunkt ved at virke paa Fremmelsen af dets aktive, intellektuelle og moralske Egenskaber. Det er ikke nok, at en Regeringsform er fortræffelig i sig selv som Or-

ganisation (det viser Kina os); den maa lade Døren aaben for Fremskridt gennem socialt Fremskridt, og her har den repræsentative Regeringsform sine store Fortrin. Den er ikke skikket for ethvert Civilisationsstandpunkt — der maa være Regering, før der kan blive god Regering — og Enhver indrømmer, at det absolute Despoti har været en nødvendig Gjennemgangsform for at føre Samfundet til det første Civilisationselement — Lydighed mod Loven —, men naar Betingelserne ere givne, vil Intet som den virke i begge de Retninger, der ere Kjendetegnet paa en god Regering.

Den repræsentative Regeringsform er da efter Mill den idealt bedste. Man har set sig om efter en god Despot som Idealet; men en god Despot maatte være en alvidende (og alvirksom) og, bortset fra denne lille Vanskelighed, staa lige overfor et passivt styret Folk, et Folk uden Indflydelse paa sin egen Skjæbne og uden virksom Interesse i denne Skjæbne. Alt for, Intet ved Folket. Hvilke menneskelige Væsener kunde der udvikles under et saadant System? Hvorledes skulde der uddannes Mænd, der havde Interesse og Blik for de offentlige Anliggender? Spekulation uden Ytring og Handling blev her Alt. Lad et Menneske ikke have Noget at udrette for sit Land, og han vil ikke bryde sig om det, efter det gamle Ord, at under Despotiet findes der i det Højeste kun én Patriot, Despoten selv. Man vilde faa et Folk, der maaske sørgede for sine egne Anliggender, men ikke havde Interesse for det Almene, et passivt Folk, uden Selvenergiens bevægende Kraft, der lydigt og opgivende sin Kraft hengav sig til Forsynets (Despotens) Styrelse. Jo velvilligere Despoten var, desto mere slavisk vilde Folket blive, desto mere vilde det opgive sin Selvenergi: Det var Avgustus's

Despoti, der forberedte Tibers. Den bedste Despot vilde være den, der tildels opgav sin Magt og gav Friheden et vist Spillerum: Tale- og Pressefrihed f. Ex.; men dette Despoti vilde være i urolig Ligevægt og enten tvinges til at kue alle ubehagelige Bevægelser eller opløse sig selv. Som oftest er det ideale Mænd, der ville Folkets Vel og harmes over dets Uvidenhed og Uvilje, der sukke efter en stærk Haand til at tvinge Folket til at blive bedre regeret. Men de glemme, — ikke at tale om, at de selv vilde komme til at lide dybest under Despotiet, — at Betingelsen for en god Regering er Folkets Forbedring, og at denne er sikrest i Frihedens Haand. «En af Frihedens Fordele er, at under den kan Herskeren ikke lade Folkets Aand uberørt; han kan ikke forbedre dets Anliggender for det uden at forbedre det selv.» En Despot kan opdrage Folket (hvis han vil det), «men enhver Opdragelse, der gaar ud paa at gjøre menneskelige Væsener til noget mere end til Maskiner, vil til syvende og sidst faa dem til at kræve selv at føre Kontrollen med deres egne Handlinger». Er Spørgsmaalet om Regeringens Godhed, maa der ses paa to Ting: «hvorvidt fremmer Regeringsformen den gode Styrelse af Samfundets Anliggender ved Hjælp af de forskjellige Samfundsmedlemmers moralske, intellektuelle og aktive Evner, og, for det andet, hvad Virkning har Regeringsformen paa disse Evners Udvikling eller Tilbagegang?» I begge Tilfælde er den repræsentative Regeringsform, naar dens Betingelser ere givne, den bedste. Selvstyrelsen sikrer ikke blot den bedste Styrelse af de nuværende Anliggender (ifølge den Lov, at et Menneskes Rettigheder og Interesser kun ere sikre paa ikke at blive tilsidesatte, naar han er i Stand til og vænnet til at forsvare dem) men afgiver ogsaa de bedste

Betingelser for socialt Fremskridt ved dens opdragende Indflydelse og ifølge den Lov, at det almindelige Velvære naar en desto større Højde og bliver desto videre udbredt, jo flere og jo mere forskjelligartede de personlige Kræfter ere, der bestræbe sig for at fremme det. At et Menneske selv er den bedste Forsvarer af sine Rettigheder, er en Klogskabsregel, Enhver i Almindelighed følger, men som ofte misbilliges som politisk Lære. Men er den ikke sand, vil Kommunismen ikke blot være gennemførlig, men den eneste sande Regeringsform, og dog afskyes Kommunismen netop mest af dem, der misbillige denne Regel. Den staar vel altsaa dog fast. De Udelukkedes Interesser vil altid staa Fare for at blive oversete: det skader dem og det skader Samfundet, fordi det skader Sandheden. Deres Røst maa høres. Historien taler sit klare Sprog og viser os, at hvor Friheden var, var det største materielle Velvære og den største aandelige Udvikling: «sammenlign Verdens frie Stater — saalænge deres Frihed varede — med de Stater, der samtidig vare underkastede et monarkisk eller oligarkisk Despoti; sammenlign de græske Stater med de persiske Satrapier; de italienske Republikker og Flanderns og Tysklands frie Byer med Evropas fevdale Monarkier; Schweitz, Holland og England med Østrig eller Frankrig før Revolutionen». Friheden vil altid være den største Betingelse for det nærværende Velvære. Men endnu klarere viser den folkelige Regering sin Overlegenhed, naar Talen er om Regeringsformens Indflydelse paa Folkets Karakter. Af de to Karaktertyper, den aktive, der mandig kæmper med Lidelserne, og den passive, der finder sig deri, er den første den væsenlige: Grundbetingelsen for sand menneskelig Udvikling og Fremskridt, hvor elsket end den

anden kan være af visse Morallærere og behagelig for Omgivelserne. Den passive Hindu er ikke Føreren for Fremskridtet. «Den Karakter, der forbedrer det menneskelige Liv, er den, der kæmper med Naturen og dens Tendenser, ikke den, der giver efter for dem». Amerikanernes og Englændernes go a head Karakter kan misbilliges paa Grund af de endelige Formaal, paa hvilke denne fortræffelige Energi ofte kaster sig, men den viser os de kjærnefulde Karakterer, der have udviklet Menneskeheden og ere dens Haab. Naar Franskmændene under Modstanden sige «il faut de la patience», siger Englænderen «what a shame». Al menneskelig Udvikling skyldes menneskelig Energi, og Intet hindrer Fremskridtet mere end den passive Type. Despotiet fremavler den passive Type (avler en Underdanighed, der er uforenelig med Selvhjælp og Selvregering), den repræsentative Regering den aktive Type. Baade den intellektuelle og den moralske Energi faa her sine højeste Impulser. At kaldes til, blot indenfor Kommunen, at deltage i Styrelsen, giver Individets Følelse en ny Retning og en vis Storhed, hæver ham over de endelige og individuelle Interesser, udvikler Almenaanden, den sande Samfundsand, Grundbetingelsen for al Dannelse og for Samfundets Væxt. «Af disse samlede Betragtninger fremgaar, at den eneste Regeringsform, som fuldt kan tilfredsstille alle Samfundsmedlemmers Krav, er den, i hvilken hele Folket er delagtig; at enhver Delagtighed, selv i den mindste offentlige Virksomhed, er nyttig; at Delagtigheden overalt maa være saa stor, som Samfundets almindelige Udvikling tillader, og at sluttelig Intet er ønskeligere, end at der indrømmes Alle Delagtighed i Statens suveræne Magt. Men da de ikke Alle i et Samfund, der er mere end en enkelt lille By, per-

sonlig kan tage Del i mere end meget smaa Dele af de offentlige Sager, er det en Følge, at den fuldkomne Regerings ideelle Type er den repræsentative Regeringsform». Derimod følger det af sig selv, at den i Samfundet fordrer visse Betingelser, ikke blot de tre angivne Naturbetingelser for en Regeringsforms Antagelse, men en vis Udvikling i Selvkontrol og Intelligens, Almeninteresse og en vis offentlig Mening. Paa visse Udviklingstrin er den umulig. Naar Folket ikke kjender eller forstaar Lydighed, eller hvis det omvendt er slavisk og passivt, eller indgroet i rodfæstet Bygdeaand, er det absolute Despoti og Monarki en nødvendig Gjennemgangsform til et højere Standpunkt. Monarken vil ofte selv (som Frankrigs Historie viser os) have Interesse af at hæve Folket imod et med Monarken rivaliserende Despoti (Aristokrati), og hvis Monarken da tillige har en Forsamling af Folkets højeste Klasse om sig (som Kontrol, men som underordnet), kan, som Englands Historie viser, en repræsentativ Regering fremgaa deraf. Der kan ogsaa hos et Folk findes andre Karakterejendommeligheder, som forhindre, at den fulde Nytte kan drages af repræsentative Institutioner. Det gjør en væsenlig Forskjel, om Ønsket om at have Magt over Andre eller Afsky for, at Andre have Magt over En, er den herskende sociale Tilbøjelighed. Hin Tilbøjelighed kan medføre en Tendens til at opgive sin personlige Uafhængighed blot for at faa en Skygge af Magt over Andre: den skaber et Folk af Embedsjægere, et Folk, hvor den politiske Retning navnlig bestemmes af Embedsjagt, og hvor der sættes Pris paa Lighed, men ikke paa Frihed. En vis Tilbøjelighed i denne Retning har ofte sat den franske Frihed i Fare. Det engelske Folk har den modsatte Tilbøjelighed; det er derfor beredt

til at lade Regeringen være i Hænderne paa dem, hvem den tilfalder ifølge deres Samfundsstilling, uden at søge den; medens omvendt intet Folk er saa beredt til at værges sig imod ethvert Overgreb fra Myndighedernes Side, værne om Friheden og lade Herskeren mindes, at det vil regeres paa den Maade, det synes bedst om.

Er saaledes den repræsentative Forfatning set som den idealt fuldkomne, er det næste at undersøge den repræsentative Forsamlings Funktioner. Kontrollen maa være hos Folkets valgte Repræsentanter; «men der er en Grundforskjel mellem at kontrollere Regeringsforretningerne og selv at udføre dem». Det er en vigtig Grund-sætning: en repræsentativ Forsamling skal ikke forvalte; den kan ikke gjøre det godt, og derfor skal den ikke gjøre det. Forsamlingen bevilger saaledes Penge paa Regeringens Forslag, og Ansvar for Planerne og Beregningerne tilfalder den udøvende Regering. Enhver Art af Forvaltning fordrer sin egen Erfaring, har sine særlige Principer og traditionelle Regler, der ikke kan kjendes af dem, som ikke have udøvet Forretningerne. Og Forretningerne udføres bedst under et vist Ansvar, som en stor Forsamling ikke føler. Saaledes ogsaa med Embedsudnævnelser: den kan kun udføres godt under en stærk Følelse af personligt Ansvar. Man har end aldrig anset det for ønskeligt, at Forsamlingen skulde udnævne Kabinettets Medlemmer, men i det Højeste (som i England) udpege den ønskede Førsteminister. En fuldstændig Kontrol er Forsamlingens Opgave: til at forvalte egner den sig ikke. Men det er lige saa sandt, at «en talrig Forsamling lige saa lidt egner sig for den umiddelbare Lovgivningsvirksomhed» (hvor Talen ikke er om politiske Spørgsmaal), «som for Forvaltningen». Affattelsen

af Love fordrer i en særlig Grad ikke alene erfarne og øvede, men ved lange og anstrængte Studier dertil særlig oplærte Mænd. Loven maa være et organisk Hele: enhver Bestemmelse maa affattes med den nøjagtigste og mest vidtskuende Erkjendelse af den Virkning, den vil øve paa de andre Bestemmelser, og den burde staa i organisk Sammenhæng med Samfundets øvrige Love. Men disse Fordringer kan ikke opfyldes af en blandet Forsamling, der vedtager Loven paragrafvis, og hvor de mange endelige Hensyn, selv til et enkelt Medlems Luner lige overfor en enkelt Paragraf, kan være nødvendig for at faa Loven til at gaa igjennem. Loven kan være fortrinlig affattet af Myndighederne eller en dertil valgt Kommission: Underhuset vil dog ikke give Afkald paa at flikke paa den med sine kluntede Hænder, og Værket vil blive gjort slet. Mill beriger her de politiske Institutioner med et nyt og interessant Organ, der forøvrigt alt fandtes i det atheniensiske Demokrati. «En for et højt Civilisationsstandpunkt passende Regering vilde blandt sine fundamentale Elementer have en lille Forsamling, hvori der ikke maa være flere (paa en begrænset Tid valgte) Medlemmer end i et Ministerium, og som skulde virke som en Lovgivningskommission, idet det skulde være dens særlige Opgave at forfatte Love». Den skulde ikke vedtage Lovene, men legemliggjøre Forstandselementet i Lovenes Affattelse, medens Parlamentet ved sin Stadfæstelse skulde repræsentere Viljeselementet. Forsamlingen skulde naturligvis have Ret til ikke blot at forkaste Loven, men ogsaa til at sende den tilbage til fornyet Overvejelse og Forbedring, ligesom ogsaa til at bruge sit Initiativ til nye Loves Affattelse ved Kommissionen, og dens Anvisning skulde gjælde som en Befaling. «Men

naar Lovforslaget først var foreslaaet, skulde Parlamentet ikke have Ret til at ændre det, men kun til at vedtage eller forkaste det, eller, hvis det kun tildels misbilligede det, til at sende det tilbage til Kommissionen til fornyet Overvejelse». I alle Spørgsmaal, der ikke indeholdt politiske Grundsætninger og Interesser, vilde Lovene blive affattede af Lovgivningskommissionen, og et Lands Love opnaa at blive, ikke et uordnet Kaos, men et organisk Hele. Denne Tanke om en Lovgivningskommission er interessant og berører en væsentlig Mangel ved den repræsentative Forfatning. Mod den Indvending, at en saadan Kommission maaske vilde arbejde noget langsomt, vilde Mill kunne svare, at det ikke gaar hurtigere i den repræsentative Forsamling. Mod den Indvending, at Lovene fremfor Alt saa vidt muligt skulde være et Udtryk for de sociale Ønsker og Instinkter (Retten en Organisation af den sociale Retssans) vilde han kunne hævde, at Forsamlingens Initiativ og Randbemærkninger til Lovene, naar de sendtes tilbage til fornyet Overvejelse, vilde kunne vejlede Kommissionen. Mod den Indvending, at Kommissionen maaske mere i Kampen for Idealet vilde stræbe imod og tale om det Fuldendte end fuldende noget Lovforslag i en rimelig Tid, vilde han hævde Talens Betydning. Thi her bringer Mill os, der maaske af og til have været noget utaalmodige over den megen Talen og den liden Handling i de repræsentative Forsamlinger, en virkelig Trøst. Den repræsentative Forsamling skal værne om Folkets Frihed ved at have den øverste Kontrol over alle Regeringshandlinger, kaste Offenlighedens Lys over dem og aftvinge de Regerende og Udøvende en fuldstændig Forklaring og Retfærdiggjørelse. Men den har tillige den store og maaske større Opgave at være Oplysningens

Sæde og udsprede Interesse for og Oplysning om det Almene, at være et storartet, afklaret Udtryk for alle de almene, ikke rent individuelle Tanker og Interesser i Samfundet, den Forsamling, hvor Folkets Besværinger virksomt udtales og et Mødested for alle Meninger, at være «den Arena, hvor ikke alene Folkets almene Mening, men hvert enkelt Partis og saa vidt muligt hver enkelt fremragende Persons Mening kan træde frem i sit fulde Lys og kræve Forhandling» — kort sagt den sociale Organismes Hjerne, af samme Betydning for denne som Hjernevirksomheden for Individets Liv. Man forhaaner de repræsentative Forsamlinger for deres megen Snakken. Sjælden har der været en uretfærdigere Spot. Hvorledes, spørger Mill, skulde en repræsentativ Forsamling mere nyttig kunne bruge sin Tid end til at tale, naar Gjenstanden for Talen er Landets store Interesser, og enhver Sætning i den udtrykker enten en eller anden vigtig Samfundsklasses Mening eller en Persons Mening, til hvem en saadan Samfundsklasse har fæstet Lid.

Faren for og ved den repræsentative Forfatning ligger ikke i den megen Talen, men paa andre Steder: i Forsamlingens Uvidenhed eller Mangel paa tilstrækkelige aandelige Evner og i Privatinteressernes, navnlig Klasseinteressernes Overvægt. Men ere Betingelserne for en repræsentativ Regering tilstede, vil det første negative Element, Mangel paa aandelig Evne, ikke være der i højere Grad end i det absolute Monarki eller Aristokrati. De eneste ikke-repræsentative Regeringsformer, der have vist stor politisk Dygtighed og Færdighed, have været bureaukratiske, hvad enten Formen har været monarkisk eller aristokratisk. Men Bureaukrati bliver Pedantokrati, gaar tilgrunde ved Grundsætningernes Ubevægelighed,

ved Slendrian og Vane, ved at Sjælen gaar tilgrunde. Der maa en Folkeregering til, for at originale Aander kunne sætte deres nye og levendegjørende Synspunkter igjennem og virke for Forbedring. Bureaukrati bliver Kineseri. Den fri Regering er den bedste Betingelse for Fremskridtet, og det Gode ved Bureaukratiet, at Forretningerne udføres af dygtige, dertil oplærte Folk, og det Gode ved den repræsentative Regering, den almindelige Kontrol ved en det hele Folk repræsenterende Forsamling, kan forenes, naar Forsamlingen kontrollerer og ikke forvalter. En virkelig Fare er imidlertid Klasseinteresser og Klasselovgivning. Monarkiets og Aristokratiets Interesser ere væsenlig Klasseinteresser. Den repræsentative Regeringsform gaar ikke fri for disse Indflydelser. Flertallet kan være Hvide og Mindretallet Negere, eller Flertallet Besiddelsesløse og Mindretallet Besiddende, og Anskuelse, der ville kaste Byrderne over paa det svagere Parti, ville gjøre sig virksomt gjældende. Selve de personlige Interesser avles og fremmes ved Besiddelsen af Magten, og det Samme, der gjælder det enkelte Menneske, gjælder Demos, Folket. Der kan vel gjøres Regning paa nogen Almenaand i et Samfund, der er nogenlunde modent for repræsentative Institutioner, men at vente, at Klasseinteresserne med deres ofte meget slaaende Sofismer helt vilde forstumme, vilde være for meget forlangt. En Uvidenheds øjeblikkelige Klasselovgivning gennem simpel Flertalsmagt er imidlertid ingenlunde det, Mill vil, og det bliver da et Hovedspørgsmaal, hvorledes disse Onder kan afhjælpes, naar Idealet, Demokratiets rene Ide, dog er Folkets Regering relativt ved det hele ligeligt repræsenterede Folk.

Demokratiets, som det i Almindelighed opfattes, for-

staas imidlertid ikke saaledes, efter dets Ide, men som det hele Folks Regering ved et udelukkende repræsenteret Flertal af Folket. Dette er et falsk Demokrati, en Forrettighedernes Regering, et Flertalsherreder, i hvilket Mindretallene ere udelukkede, ofte en Repræsentation af Flertallets Flertal (tidt et Mindretal). Den almindelige Stemmeret vil saaledes medføre en virkelig Fare for Klasselovgivning. Man har betragtet denne Mangel som en nødvendig Betaling for en repræsentativ Regering, men med Urette. Tilsidesættelsen af Mindretallet er ikke en nødvendig eller naturlig Følge af Friheden, men staar endog i Strid med Demokratiets første Grundsætning: en i Forhold til Tallet staaende Repræsentation. Mill, der ser denne Repræsentation af Mindretallet ikke blot som retfærdig, men som en nødvendig Betingelse for at undgaa uundgaaelige Farer ved den repræsentative Regering, finder denne Mangel afhjulpen ved «den personlige Repræsentations System», Hares Plan, Forholdstalsvalgmaaden, en «Plan, der har det næsten enestaaende Fortrin at gennemføre en stor Regeringsgrundsætning paa en næsten ideal fuldkommen Maade». Det Ejendommelige ved denne Plan er kjendt af danske Læsere fra Landstingsvalgene og Rigsdagens Forretningsorden, og behøver blot at bringes i Erindring. Den blev her politisk Grundsætning ved Andræ (Valgloven af 2den Oktober 1855) og afgiver et Vidnesbyrd om, hvorledes betydelige Opdagelser ligesom ligge i Luften og gribes næsten samtidig af flere overlegne Aander. Hvorledes den nu nærmere organiseres, enten almindelig, saaledes at Enhver har Lov til at stemme paa enhver Kandidat, hvor han saa stiller sig, og da enten paa en eller paa flere, saaledes at Nr. 2 paa Listen faar den

Stemme, Nr. 1, naar han er valgt ved de ved Forholdstallet bestemte Stemmer, ikke mere behøver o. s. v., eller mere lokaliseret, — vil der vindes en virkelig Repræsentation af Mindretallene, og det vil opnaaes, at disse ofte værdifulde og indsigtsfulde Stemmer ikke gaa tabt, tabende sig i Flertallets Malstrøm. Saaledes vilde ethvert virkelig Mindretal blive repræsenteret: der vilde blive en langt større og farverigere, selve Tankeudvexlingen fremmende Forskjel i betydningsfulde Meninger i Tinget, og Ingen vilde blive valgt, uden at Vælgerne virkelig havde stemt paa ham, og Medlemmet vilde repræsentere ikke en By eller et Distrikt, men virkelige Personer, uden at de lokale Interesser vilde blive udelukkede. Mænd af virkelig aandelig Dygtighed og Talent vilde blive valgte, — en genial Mand f. Ex., med temmelig enestaaende og dog maaske højst vigtige, Fremtiden anticiperende, Meninger, der ikke vilde kunde sættes igjennem i en enkelt Kreds, vilde nu kunne blive valgt af dem, der beundrede ham eller delte hans Mening — og der vilde ikke kunne gives nogen særlig betydningsfuld Anskuelse i Landet, uden at den deltog i Landets store Debat og gjorde sig gjældende. Virkelig betydningsfulde Mænd vilde stille sig i en hidtil ukjendt Mængde, og dette vilde tvinge Flertallet til at søge Medlemmer af en meget højere Karakter. En aandelig Hævelse af Repræsentationen vilde finde Sted, medens nu den repræsentative Regeringsform (som Forholdene i Amerika slaaende viser det) stræbe hen mod Middelmaadighed, og en af den folkelige Regeringsforms største Onder og Farer vilde undgaas. «De dygtige Repræsentanter for alle Minoriteter vilde mødes Bryst mod Bryst, og i Landets Paasyn vilde det komme til en ærlig Sammenligning mellem deres aandelige Styrke». Selve

Partiaanden vilde blive mindre, og Landets fremragende Mænd udøve en virkelig Indflydelse. I en saadan Regering vilde det ikke mangle paa spændig Modsætning: den antagonistiske Magt vilde ikke savnes. I enhver Regering er der en Magt, som har Tilbøjelighed til at blive eneste Magt, fordi den er den stærkeste. Sejrer den totalt, er Fremskridt umuligt. «Aldrig er noget Samfund i lang Tid vedblevet at være fremskridende, undtagen naar der bestod en Strid mellem den stærkeste Magt i Samfundet og en eller anden rivaliserende Magt». Det oplyste Mindretal vilde være denne Magt. Stuart Mill betragter maaske dette Andræ-Hare'ske Valgsystem i et noget begejstret Lys; han har ikke fattet alle Vanskelighederne ved Hares System, og der kan være Tvivl om, at det virkelig vilde være et saadant magisk Middel mod Partiaanden. Men i ethvert Tilfælde medfører Planen store Fordele, og den vil staa paa Evropas politiske Dagsorden, indtil den er omfattende prøvet eller om muligt bedre Metoder udfundne.

«Men selv under en saadan Regeringsform (hvor Mindretallene virkelig vare repræsenterede efter den Andræ-Hare'ske Plan og Alles Regering ved Alle virkelig var given) vilde det numeriske Flertal være i Besiddelse af uindskrænket Magt, hvis det ønskede at udøve den, og dette numeriske Flertal vilde bestaa af en enkelt Klasse, der mildest talt ikke vilde være den mest dannede». Faren for Klasselovgivning er der altsaa endnu. Mill kommer derved til det vigtigste Spørgsmaal om Stemmerettens Omfang. Ligeftrem at begrænse Stemmerettens Omfang og tvangsmæssig udelukke en eller anden Borgerklasse vilde ophæve en af den repræsentative Regeringsforms allerstørste Fordele: at virke i høj Grad fremmende

paa Folkeopdragelsen og hæve den individuelle Aand til højere Synspunkter, en Indflydelse, hvis Betydning den Kjendsgjærning, at enhver Amerikaner i en vis Forstand er Patriot og et Menneske med en uddannet Aand (de fortrinlige Skolers Indflydelse maa dog ikke glemmes), slaaende viser. Er det en Borgers Pligt at adlyde Lovene, betale Skatter og kæmpe for sit Lands Institutioner, maa han ogsaa være delagtig i Hævdelsen og Forbedringen af disse Institutioner, og Udelukkelse staar for Mill som for Taine som en Uretfærdighed og et Onde. Det er ved den politiske Debat, siger Mill, der tillægger den politiske Opdragelse en uhyre Betydning, og ved den forenede politiske Handling, at den, hvis daglige Virksomhed samler hans Interesser i en snæver Kreds om ham, lærer at føle for og med sine Medborgere og bliver et bevidst Medlem af et stort Samfund. Det Dybeste i den individuelle Bevidsthed, deri har Mill Ret, er Almenbevidsthed, og selv om man imod Mill vilde fremhæve den religiøse og sædelige Opdragelses Betydning for Uddannelsen af denne, skal det ikke nægtes, at Deltagelse i det offentlige Liv er et virksomt Middel til at virkeliggjøre den. Men den politiske Debat vedrører ikke Den, der ingen Stemmeret har, og han vil lige saa lidt bryde sig om sit Lands politiske Interesser, som en Kvinde i Almindelighed nu gjør det. Og i Længden vil følgelig ingen Ordning af Stemmeretten være tilfredsstillende, ved hvilken nogen Klasse eller Person bestemt udelukkes, naar Valgretten altsaa ikke staar aaben for alle myndige Personer, der ønske at opnaa den. Men der er en Indskrænkning, der af positive Grunde kan og vil være midlertidig nødvendig: en Person, der ikke kan læse og skrive og regne nogenlunde godt, bør ikke have Valgret. Det er Statens og

Kommunens Pligt ved Skoler o. s. v. at gjøre det muligt for Statsborgerne at tilvejebringe disse Betingelser: almindelig Oplysning maa gaa forud for almindelig Frihed, (og det var uden Tvivl en Hovedfejl, at man ikke ved Indførelsen af den relativt almindelige Stemmeret lagde Alt an paa Skolevæsenet for at tilvejebringe de nødvendige Betingelser for Frihedens rette Brug); men det er da den Enkeltes Skyld, naar han ikke kan opfylde dem, og hans politiske Mening kan da ikke have nogen Betydning og ikke gjøre Krav paa den. Mill er tilbøjelig til at gjøre større Fordringer, hvis ikke praktiske Vanskeligheder stode i Vejen. Derimod vilde «det være let at forlange af Enhver, der melder sig ved Valglisterne, at han i Sekretærens Paasyn afskriver en Sætning af en engelsk Bog og regner et Reguladetrykke». Det kan ikke nægtes, at det at give almindelig Valgret til et Folk som f. Ex. det italienske, hvor over Halvdelen (paa Sicilien indtil 86 pCt.) ikke kan læse eller skrive, er en virkelig og alvorlig Fare; og Fordringen selv vilde maaske virke fremmede paa Folkeoplysningen og saaledes selv avle Betingelserne for en sand repræsentativ Forfatning. Endvidere bør Stemmeret ikke gives til den, der ikke betaler Skat (de indirekte Skatter maatte da forøvrigt hellere i alt Fald i større Stil forandres til direkte); den, der ikke udreder nogle af Statens eller Kommunens Midler, har ingen Ret til at raade over dem; ligesom ogsaa Modtagelsen af Fattigunderstøttelse og Lignende maa medføre Tabet af Valgretten. Og dog er Mill og med Rette endnu ikke ganske rolig for et Lavmaal af politisk Forstand og for Klasselovgivning. Han indfører derfor Fordringen paa en almindelig, men graduert Valgret: i Virkeligheden ere ikke alle Stemmer lige værdifulde, og

om end Alle burde have Stemme, er Kravet paa en lige vægtig Stemme for Alle dog noget helt Andet og væsenlig unaturlig. Mill hævder denne Tanke med samme Styrke som den Hare'ske Plan; men mere Indsigtsfulde tilkommer der en vægtigere Stemme (to eller flere Stemmer), og «kun en Taabe, og det en Taabe af en ganske ejendommelig Slags, føler sig saaret ved den Indrømmelse, at der er Andre, hvis Meninger, ja endog hvis Ønsker fortjener en højere Grad af Hensyntagen end hans». «Det er ikke nyttigt, men skadeligt, at Landets Forfatning erklærer, at Uvidenhed er berettiget til lige saa megen Magt som Kundskab». Det er imidlertid ikke Ejendommen, men den individuelle og aandelige Overlegenhed, hvem den vægtigere Stemme tilkommer, og han indskærper os som en af de vigtigste Egenskaber hos Vælgerne: Ærbødighed for aandelig Overlegenhed. Det er Aandsaristokratismen hos Mill. Som Plato vil have Filosofernes Regering, vil Mill, at de Visere skal have den større Stemme. De, der f. Ex. i tre Aar have haft en højere Virksomhed (Arbejdsgivere; Formænd; Bankiers; Gros-serere; Kandidater; særdeles: Lærde, Doctores, Videnskabsmænd o. s. v.) tilkommer der en vægtigere Stemme. Hvad der fordres er en vis klar Gradation i Antallet af de Stemmer, der tilkommer den Enkelte, dog ikke saa vidt, at den medfører de Oplystes Klasselovgivning, og naturligvis med Tilladelse til for Enhver ved at aflægge en vis Prøve at indtræde i den højere Klasse. Som Enhver sikkert vil indrømme, at der er en rigtig Grundtanke i dette Mills Forslag, som han indtrængende hævder, er det ganske vist rimeligt, at man vil skrækkes tilbage ved Tanken om de praktiske Vanskeligheder og ved det Præg af kinesisk Mandarinvæsen, som dette Vælger-Hierarki

let vilde faa. Men Aandsaristokraten, Demokraten Mill taler her som Idealist, og det er sandsynligt, at en videre Udvidelse af Stemmeretten maa mødes med dette ideale Korrektiv, hvis Alt ikke skal opløses i det slette Demokratis, det usminkede Flertalherredømmes Kaos, og at Tanken saaledes ikke blot er idealistisk, men praktisk. *

Det Samme maa siges om den Tanke, som naturlig maa findes hævdet med klare og veltalende Ord hos Forfatteren til «Om Kvindernes Underkuelse», Tanken om Udvidelsen af Stemmeretten til Kvinderne. Medens Familien i det oprindelige Samfund var det sociale Atom, er hele den nyere Udvikling gaaet i Retning af Individualismens Udvikling, og kunde den Indvirkning, som den politiske Frihed har paa Uddannelsen af Mandens Almeninteresse og aandelige Hævelse, komme Kvinden til Gode, er det utvivlsomt, at Menneskeheden vilde vinde. Det vil vanskelig kunne indses, hvorfor Kvinden ikke skulde være en lige saa fuldberettiget Celle i den sociale Organisme som Manden. Alle menneskelige Væsener have dog, som Mill siger, samme Interesse af at have en god Regering, og Alle behøve de i samme Grad at have Indflydelse paa den for at sikre sig deres Andel af dens Fordele, Kvinden som den svagere endogsaa mere end Manden. Hele den nyere Tids Opfattelse af Kvinden fordrer hendes politiske Ligeberettigelse som en simpel Konsekvens. Og Mill siger med Rette: «Enten har hele Retningen i Nutidens sociale Forbedring været urigtig, eller ogsaa maa den forfølges videre, indtil man fuldstændig har afskaffet alle Indskrænkninger og Hindringer, hvorved en hæderlig Virksomhed lukkes for et menneskeligt Væsen». Det kvindelige Væsen vilde hæves derved, hun vilde faa større Retfærdighedssans, fordi hun bedre

forstod Retfærdighedens almene Principer, medens hun nu væsenlig trods hendes ideale Sans gaar op i Privatinteresser, og selve Mandens Moral vilde muligvis hæves, idet han ofte vilde blive nødt til at finde hæderligere Grunde for sin Afstemning. Det i Sandhed naturligt Kvindelige (som Mill forøvrigt næppe forstaar) vil heller ikke ophæves: Naturen forandres ikke ved Politik, og det i Sandhed Menneskelige og Aandelige vilde udvikles hos Kvinden: hun vilde blive en værdigere Ledsager i Livet, om end i en anden og højere, dog ikke mindre skøn Form (hvor lidet tiltalende Overgangsformer der end vilde avles), og nærværende Fortolker af Mills Ideer ser ikke rettere, end at, hvis der derved rimeligvis vilde vindes, at Kvinden mindre gik op i den Skinnets Verden, der avler en forfærdelig, Samfundet demoraliserende, uhyre Værdier fortærende Luxus, vilde Menneskeheden have vundet betydeligt, ikke blot økonomisk, men socialt og fuldt menneskeligt, som der kun kan vindes ved, at Dyrelivets Principer forsvinde fra det menneskelige Samfund. Der er uden Tvivl ingen Fare for, at en for hurtig og vid Virkeliggjørelse af disse Ideer skulde ud sætte den repræsentative Forfatning for Farer; paa dette Omraade har Historiens Gang altid været langsom, og der vil blive Tid for Kvinderne til den Forvandling i Tankesæt og Liv, der er Betingelsen for virksom Nytte af den almindelige Stemmerets Udvidelse til dem.

Til Spørgsmaalet om Stemmeretten føjer Mill nogle Reflexioner om Valgmaaden. At den indirekte Valgmaade i Almindelighed ikke er til nogen egenlig Nytte, idet sand Interesse for at vælge de rette Valgmænd dog vel maa forudsætte sand Interesse for det endelige Resultat, medens Partiinteresserne herved ligesaa lidt ville

undgaas, er temmelig klart; ligesom det er vist, at det direkte Valg alene medfører Frihedens store Fordele med Hensyn til at opdrage og udvikle Vælgerne i Almenaand og politisk og menneskelig Dannelse. At Afstemningsmaaden ikke bør være hemmelig, men offentlig, Noget, Mill har udviklet udførligt i sit politiske Flyveskrift: «Tanker om den parlamentariske Reform», følger af hele hans Anskuelse og er vel slaaet fast af ham. Det politiske Fremskridt gjør den hemmelige Afstemnings eneste gode Side: at sikre mod Pression, mindre og mindre betydningsfuld. Magten til at tvinge Vælgerne er i det moderne Europas fremskredne Stater taget af og tager mere og mere af. Og det Væsenlige er: Handlinger, som ere rettede paa det offentlige Gode og Grundbetingelsen for dette, er ikke blot en Ret (hvem vilde da bebrejde Nogen, at han solgte sin Stemme), men en Pligt, et offentligt Tillidshverv, som ikke maa undrages den offentlige Menings Indflydelse. Kun naar Samfundet ser og fordrer Afstemningen som en Pligt, vil den blive opfattet saaledes, og dette fordrer offentlig Afstemning. At stille Noget mellem en Mand og Konsekvenserne af hans Handling er at enervere hans Karakter: det adler en Mands Tro og Handling, at han skal give Grunde for den; at skulle gjøre Regnskab for sine Handlinger er en mægtig Opfordring til at handle saaledes, at der kan gjøres et eller andet anstændigt Regnskab for dem. Hvad der gjælder Vælgerne ved Stemmegivningen: Frihed og Offenlighed, maa ogsaa gjælde lige over for Repræsentanten. Om der bør afkræves Parlamentsmedlemmerne bindende Erklæringer, undersøger Mill omhyggeligt. Det følger af hans Sans for Offenlighed og Frihed, at han, medens han holder paa Nyttens af en levende Vexelvirkning

mellem Parlamentsmedlemmerne og Vælgerne, ikke kan ønske hine slavisk bundne. Jo mere Vælgerne virkelig ville opfylde deres Pligt og vælge dygtige Repræsentanter, Mænd med aandelig Overlegenhed, desto mindre maa de binde ham: «Overlegne Aandsevner og dybtgaaende Studier ere til ingen Nytte, hvis de ikke undertiden føre en Person til andre Slutninger end dem, der dannes af Folk i Almindelighed», og er Formaalet at drage Nytte heraf ved Repræsentationen, da maa bindende Erklæringer undgaas: det vilde medføre en almindelig Nedgang i Repræsentationen (som i Amerika); Indskrænkninger i Friheden vilde her ikke blot være nedværdigende for Repræsentanten, men højst skadelig for Vælgerne og Landet. Paa den anden Side følger det af sig selv, at Vælgerne ikke skulle og ville opgive deres væsenlige Meninger, men ved Valget dømme de jo ogsaa mellem de Mænd, med hvem de mene bedst at stemme overens.

Den sidste Del af Mills Bog indeholder en Række politiske Betragtninger, som Alt omhyggeligt undersøgte og af betydeligt Værd, men som her kun skulle antydes. Spørgsmaalet om Tokammerssystemet tillægger Mill ikke stor Betydning. Om det end har sin Betydning ved at begrænse det Uheldige, der ligger i, naar en Forsamling eller enkelt Person føler sig som eneste Magthaver, og ved at uddanne politisk Forsonlighed og Beredvillighed til at gaa paa Akkord, en uundværlig Egenskab for Benyttelsen af frie Institutioner, mener han dog ikke, at et Førstekammer, naar det ikke støttes ved stor social Indflydelse, i Længden vil kunne emancipere sig fra det mere demokratiske Kammers Kontrol. Der bør ganske vist i enhver Forfatning være et Modstandscentrum mod Demokratiet, men han vil søge dette som et moralsk

Modstandscentrum i det efter Forholdstalsvalgmaaden repræsenterede oplyste Mindretal. Den bedste Form for et Overhus vilde, hvis det maatte søges, være at søge i Formen af det romerske Senat, repræsenterende «den personlige Fortjeneste, prøvet og sikret ved virkelig offentlige Tjenester og styrket ved praktisk Erfaring, et Raad, bestaaende fremfor Alt af alle offentlige Mænd, der havde beklædt vigtige politiske Poster». — Ved Spørgsmaalet om den udøvende Magt under en repræsentativ Regering indskærper Mill atter, at Forsamlingen ikke maa forvalte eller administrere. Enhver udøvende Virksomhed bør paahvile en eller anden bestemt Person som Pligt. Kun saaledes kan der blive sandt Ansvar, og kun saaledes kan en repræsentativ Forsamlings højeste Funktion — den frie Kriticisme — gjøre sin Nytte. Ved vigtige Funktioner kunde der stilles et Raad (nødvendig f. Ex. ved Marine- og Krigsministeriet) ved Siden af den Udøvende, men den virksomme Magt og det fulde Ansvar for hver særskilt Hovedbestyrelsesgren bør findes hos én Person (Ministeren), og de underordnede Forretninger udføres af dygtige, dertil oplærte Folk. Et Flertals Handlinger sker i Virkeligheden uden Følelse af Ansvar: Kollegier ere Skjærmbredter, har Bentham sagt. Udnævnelsen af de udøvende Embedsmænd selv er en vigtig og ansvarsfuld Opgave, og det er derfor en vigtig Regeringsgrundsætning, at ingen saadan udnævnes ved Folkevalg, hverken ved Folkets eller ved dets Repræsentanters Valg. Det er heldigt, at Førsteministeren, selv om han de facto anvises af Repræsentationen, udnævnes af Kronen. (Behandlingen af Kamrenes Opløselighed, Retsbetjentes Uafsættelighed, om Ansættelse ved Prøver o. s. v. indeholder intet væsentligt Nyt). — I et Afsnit om Lokalrepræsentationer gennemfører Mill,

efter at sondre mellem, hvad der nødvendig maa høre Landets Centralbestyrelse til, og hvad der helst maa udføres af de stedlige og kommunale Øvrigheder, væsenlig de samme Principer som for den repræsentative Forfatning overhovedet. Han indskærper Decentralisationens Betydning: de frie Institutioners Betydning i at bidrage til at fremme Borgernes offentlige Opdragelse, udvikle deres intellektuelle, moralske og aktive Evner kan her særlig nyttes; her vælge Borgerne jo ikke blot, men blive selv valgte, og da de lokale Virksomheder i Almindelighed ikke søges af de højere Klasser, føres den vigtige politiske Opdragelse, de ere i Stand til at give, ned til en meget lavere Samfundsklasse, og Nyttelsen af Friheden i det Smaa tjener Friheden i det Store. Det er naturligt, at de, der have fælles Interesser, som de ikke dele med Nationen i det Hele, selv maa styre disse, men det er ogsaa naturligt, at Staten, foruden det, der hører ind under dens Omraade (Rets-, Politi- og Fængselsvæsen), er interesseret i, hvorledes disse centraliserede Forretninger (som Fattigvæsen, Sundhedsvæsen, kommunal Beskatning o. s. v.) i Almindelighed udføres. Men Forholdet afgjøres let: den Myndighed, der bedst forstaar sig paa Principerne, bør fastsætte Principerne; den Myndighed, der bedst forstaar sig paa de praktiske Enkeltheder, bør træffe Bestemmelse om Enkelthederne. Mills Interesse for, at der tilvejebringes Betingelser for, at fremragende Mænd faar Sæde i Forsamlingen, hans Interesse for Mindretallenes Repræsentation, skjønt her maaske mindre nødvendig, og Adskillelse mellem den kontrollerende og forvaltende Virksomhed, træder ogsaa her klart og indtrængende frem. I Modsætning til den Lighedsstræben, der f. Ex. i Frankrig villig finder sig i

Centralisationens Onde, er det her atter dette Blik for Friheden, den angelsachsiske Races Storhed, der her som overalt karakteriserer Mill: den sande Friheds Aand er den bevægende Magt i hans Bog.

Det maa under Udviklingen af Mills Ideer om den repræsentative Regeringsform som den idealt bedste erindres, at Virkeligheden ikke er Idealet, men en Stræben mod Idealet; at selve Friheden ikke er en Menneskehedens Naturgave, til hvilken den umiddelbart var moden, men Resultatet af en historisk Proces, i hvilken vi leve. De Principer for Statens Organisation og Administration, som Mill udvikler, ere saadanne, som maaske intet Folk paa Jorden ere modne for, men tillige af den Art og begrundede paa en saadan Maade, at deres Virkeliggjørelse er sandsynlig som Resultatet af selve den historiske Proces, en Proces, der altid fornyende sig fra Menneske-aandens almene Dybder igjennem sine mangfoldige Brydninger langsomt men sikkert skaber det dybere Indhold, der muliggjør nyere og sandere Former. Det er Ideer, som paa en dunkelt og forvirret Maade, mest under det falske Demokratis Form, og som det utilslørede Flertalsherredømme, gjære i Masserne; Ideer, som utvivlsomt vil synes Mange fornuftige, men uigjennemførlige, Mange som Fremtidshaab, og som endelig en Gang ville blive Gjenstand for det idealt lutrede Folks folkelige Vilje. Det repræsentative Element i det konstitutionelle Monarki er væsenlig som dette selv et Kompromis, men vel at mærke et historisk Kompromis (mellem det monarkiske, aristokratiske og demokratiske Element), der i Kongens og Overhusets Modvægt mod Demokratiets mulige Udskejelser

har et Korrektiv. Hos Mill som Søn af England, hvor Parlamentarismen er socialt betinget, træder dette ikke meget frem; han har søgt Korrektivet ved at føre det falske Demokrati (Flertalsherredømmet) tilbage til Demokratiets rene Ide, der, fordrende Folkets Regering ved Alle for Alle, kræver Mindretallene virksomt repræsenterede: en Ide, der alene fuldt svarer til det Frihedens og Personlighedens Princip, hvis historiske Udvikling — «Historien er Frihedens Proces», siger Hegel — er Demokratiets Indtræden i Verdenshistorien og under alle dets Udskejelser dets evige ideale Kjærne. Der gaar igjennem hele hans Værk en lærerig og interessant politisk Tankebrydning: Paa den ene Side Nødvendigheden af Alles Repræsentation som Idealet, paa den anden Side Frygten for Uvidenhed og Klasseavgivning, Flertalsherredømme. Mill har maaske her en temmelig ensidig Tro paa den politiske Opdragelses Betydning, men det skal indrømmes, at det Væsenligste i den individuelle Bevidsthed rent menneskeligt er den sociale Side, og denne udvikles og plejes ved det politiske Liv, naar det da ikke gaar op i rent endelige Partiinteresser. Det Største og mest Afgjørende, der fra Samfundets Side kan gøres til Fornyelse af Samfundet baade i økonomisk, social, intellektuel og moralsk Henseende ligger dog i Undervisningen og Opdragelsen. Grundbetingelsen for den frie Forfatning er et oplyst Folk, og det var sikkert den største Fejl, der social-politisk er begaaet, at man ikke samtidig med Frihedens Indførelse hos Kontinentets Folk lagde al Eftertryk paa at tilvejebringe Frihedens nødvendige Betingelse. Herbert Spencer spørger os vel med en vis Ironi, hvad Forbindelse der egentlig skal tænkes mellem den mekaniske Færdighed, at et Menneske kan

læse, skrive og regne et Reguladetri-Stykke og dets Handlemaade, og det er ganske vist denne, hvorpaa Alt kommer an. Men den intellektuelle Oplysning er det vigtigste Middel til at fremme den rige intellektuelle sociale Vexelvirkning, der er en Hovedbetingelse for Udviklingen af den sociale Viljen besjælende Aand. Selve den politiske Opdragelse bliver kun mulig ved den. Det synes, som om Mændene fra 1848 have haft den samme ideale Tro som Mill paa den politiske Opdragelses Magt. Men det skal indrømmes, at Brugen af Friheden, avlende en vis Almenaand, sikkert ogsaa vil avle Kravet paa Betingelserne, Oplysning. I stor Stil viser Amerika os dette. Og Et er evigt sandt: kun ved Brugen af Friheden avles Frihed. Intet har Mill klarere udviklet end Frihedens Indflydelse paa Individets intellektuelle, moralske og aktive Egenskaber, Intet skyldes i den Grad de angelsachsiske Stammers Overlegenhed. Det er dette, der sikrer Friheds- og Personligheds-Principet som politisk Princip. Og er Friheden den sande Betingelse for Udviklingen af de menneskelige Evner og Kræfter, og er Mennesket efter sin aandsbestemte Natur et socialt Væsen — og er det ikke dette, da er Alt, hvad der hedder Stat og Samfund, et Bedrag — da vil selve Friheden ogsaa medføre den Udvikling af den sociale Aand, der fra dens Dybder henter Kræfter — sociale Idealer — op, der som organiserende Magter ville føre Enkeltviljerne ind under sand Almenvilje og Almenaand, og vel at mærke ind under en Almenvilje, der er noget Mere end en Resultant af stridige, selvsyge Enkeltviljer. Det Maal, som Historien under sine stærke Brydninger og Svingninger mellem det Almene og det Individuelle, absolut Monarki og Demokrati, Centralisation og Decentralisation, Orden og Frihed, stiler

hen imod: den sande og levende Enhed af det Individuelle (Individernes levende og farverige Udvikling) og det Almene (Enkeltviljernes og Enkeltaandernes Grundenhed i en Samfundet besjælende Almenvilje og Almenaand), den kan og vil kun naas ved en Hævdelse af Friheden, der ogsaa værdsætter Friheden som politisk Princip.

Og dog er der i den almindelige Stemmeret en virkelig Fare: Enkeltviljen er oprindelig ikke en lov-beaandet, men selvsyg og egoistisk Enkeltvilje: det Godes Fremkomst er kritisk. Skal Udviklingen i de monarkiske Stater gaa i den Retning, at det demokratiske Element vinder mere og mere Overhaand, maa den repræsentative Regeringsform omformes saaledes, at disse Farer undgaas. Demokratiet maa da omformes til sin Ide: utilsløret Flertalsherredømme er ikke Frihed, men Ufrihed og aldrig godkjendt af Historiens Aand. Her kæmper Idealdemokraten Mill en mandig Kamp. At give Stemmeret til Den, der ikke kan læse og skrive, er farlig Nonsens: en Mand af den Art staar udenfor de sociale Bevægelser og fortjener ikke nogen Dom. Menneskeheden skal hæves, og den frie Forfatning er hertil et mægtigt Middel, men man hæver ikke Folket ved i et Lands Forfatning at udtale, at den totale Uvidenhed har samme Ret som Indsigten. Og fremfor Alt: der maa i Forfatningen gives Garantier for Mindretallenes Repræsentation. Det fordres af Demokratiets Ide. Kun saaledes kan Folkeforsamlingen blive, hvad den skal være: et tro relativt idealt Billede af det hele Folk. Kun saaledes fik man i Forsamlingen en virkelig Leddeling, en levende Mangfoldighed af vigtige Anskuelser, og Partistandpunkter, hvem den til Partiet sværgende Middelmaadighed er kjærere end selvstændige, prøvende Mænd, vilde og maatte

tabe i Betydning. Der gives f. Ex. unægtelig her til Lands Mænd, maaske tildels yngre Mænd, men Mænd af virkelig Begavelse og Betydning, der hverken høre til Højre eller til Venstre, og som nu ikke ville blive valgte, eller kun valgte ved at opgive deres Persons bedste Kjærne: den selvstændige Mening og den prøvende Tanke; der gives endvidere i ethvert Land fremragende Mænd med temmelig enestaaende Anskuelse. Ved Forholdstalsvalgmaaden vilde de opnaa at blive repræsenterede eller valgte og kunde hævde sig uden at tvinges over i Partierne. Det er en politisk Opinion, at en sand Politiker maa være Partimand; det skulde nok egentlig hedde en Mand af Principer, og det er vel ogsaa det, man mener, idet man har en Fornemmelse af, at det er Principer, der gjære i Partierne, og at Den, der endelig staar og vrøvler mellem dem, ingen sand Nytte gjør. Men der er Forskjel paa endeligt Vrøvl og sande, fra Livets Dybder grebne, Livets Forhold bestemmende Principer. Tilvejebring Betingelser for, at alle et Lands udmærkede Mænd komme til at deltage i Landets Regering, og de store Principer ville komme frem, og en Del af Partikævlet forstumme: Partierne selv komme i et dybere Forhold til Sandheden. Samfundet er «Individet med store Bogstaver». Er det den farverige Brydning af de forskjellige Anskuelse, der giver Individet sin Udvikling, da er det Samme Tilfældet med Samfundet. Og ved denne Anskuelse's Brydning og Leddeling vil det politiske Liv virkelig faa den opdragende Betydning, som Mill venter, og som det umuligt kan faa ved at gaa op i en Partikamp, hvor hvert Parti ensidigt søger at hævde sin Mening, arbejdende sig bort fra Sandheden, og hvor man end ogsaa bruger det Middel: at advare mod Modpartiets Blade, et Forræderi mod

Sandheden — uden at det derved skal paastaas, at Sandheden staar i Modpartiets Blade. Saaledes bliver det politiske Liv en principiel Forfalskning og en stadig, af Forfalskningen baaren, Agitation. Mindretallenes Repræsentation ved Forholdstalsvalgmaaden, Mangfoldigheden og Dybden af de derved givne Anskuelse og de fremragende Mænd, der ville hævde dem, vil forhindre dette. Føler Folket, at der ikke staar to, men tre, ja mangfoldige Anskuelse lige overfor hinanden, da maa Meningerne gære ud, Kampen maa blive dybere, og en politisk Selvopdragelse blive mulig. Forsamlingen vil hæves, og virkelige Principer høres, hvor nu kun endelige Hensyn tale og forvirre. Det er Danmark, der gennem en vidtskuende Statsmand, Andræ, har Æren af at have indført og brugt Forholdstalsvalgmaaden (Valgloven af 2den Oktober 1855), om det end ikke har Æren af principielt at have hævdet den. Det gjør et besynderligt Indtryk at se Frihedens og den demokratiske Tankes idebeaandede Forkæmpere, Lehmann og Ploug, her misforstaa Frihedens, Personlighedens, Demokratiets Ide og i Virkeligheden, ved at modarbejde Andræs Forslag, kæmpe for det falske Demokrati (hin er bange for, at de store Folkestrømninger da ikke ret skal kunne gjøre sig gjældende, denne finder Andræs Forslag kuriøst; ogsaa Bille hævder Flertallets Ret), medens Tscherning og J. A. Hansen hævde det Andræ'ske Forslags Betydning*). Nu ville Anskuelse om Andræs, Hares og Mills Standpunkt maaske stille sig noget anderledes. — Og i Sandhed, skal Farerne ved en videre Udvikling af Demokratiet undgaas,

*) Se A. C. Larsen: •Om det politiske Sognebaands Løsning• i Tidsskriftet •Det nittende Aarhundrede•. 1876.

da nytter det sikkert ikke med Taine*), der ogsaa med sit dybe Blik for Personlighedens og Frihedens Fordringer hævder den almindelige Stemmeret, at gribe til indirekte Valg: de ere slaaede til Jorden af Mill, og kun Demokratiets Tilnærmelse til dets Ide kan frelse dets Kjærne.

Det Store og Sande hos Mill, som det kan ventes af Forfatteren til «Om Friheden», er den Maade, hvorpaa han hævder Individualiteten og Personligheden. Det er dens, det er Menneskets Udvikling, der skal tilstræbes ved de politiske Institutioner, og kun derved kan de politiske Institutioner, der foregribe en bedre Tid, selv avle Betingelserne for deres Udvikling. Det er den dybeste Kjærne i Mills Bog. Og deraf følger da ogsaa, at han med sit Blik for de politiske Institutioners Betydning ikke overvurderer dem: det Sociale er ham Hovedsagen. Som Samfundet er, saaledes er dets Institutioner, og Institutionerne maa bedømmes efter deres Indflydelse paa Samfundet. Socialisterne vente med Lassalle i Spidsen Alt af Staten, ved direkte og almindelig Valgret o. s. v.; Mill venter det Bedste af Samfundet. Man har i høj Grad overvurderet de politiske Institutioner: en historisk-sociologisk Analyse vil vise, at det ikke er Spørgsmaalet om Monarki eller Republik og Sligt, der vil være afgjørende for Menneskehedens Skjæbne. Det Væsenlige er Samfundet. Og ved denne Vægt paa Samfundet har Mill tildels ophævet en iøjnefaldende Mangel ved sin Bog: han har ikke klart bestemt Forholdet mellem Stat og Individ; ikke hævdet den relative Selvgældighed, der maa tilkomme Staten som det Almenes Udtryk: Staten træder hos ham mere frem som et Udtryk for Individernes Sum

*) «Du suffrage universelle et de la manière de voter».

og Almenviljen som Enkeltviljernes endelige Resultant. Historiens Maal er den dybe Grundenhed af det Almene og det Individuelle, og det Almenes relative Selvgylldighed kan ikke overses uden Fare for Udviklingen. Men Statens Selvgylldighed maa staa som det objektive Udtryk for Samfundets Selvgylldighed: hvad der væsenlig skal og maa bære Menneskeheden ligger ud over Formerne for det politiske Liv; det ligger i de Rettens, Retfærdighedens, Kjærlighedens, Godhedens og Billighedens Idealer, der skal kæmpe sig frem under de sociale Brydninger ved Individernes sande Udvikling som grundet i deres oprindelige og evige, almengylldige Væsen. Kan man ikke stole paa, at disse Ideer saaledes ere Menneskets inderste Væsen, at den sande Udvikling af Personligheden, hvis Grundbetingelse Friheden er, vil uddybe, klare og rense dem og gjøre dem til de tavse, almengylldige Magter, der væsenlig beherske Enkeltviljerne, i alt Fald træde frem som Grænser og Inddæmninger af de individuelle Luner, og i højeste Forstand vise sig som de ordnende Magter i Individernes Kaos, — da var Samfundet og dermed Staten og Historien fortabt; og der kunde da ikke gives nogen politisk Form, det være nu konstitutionelt Monarki eller Republik, der var i Stand til at bære Menneskeheden. Er det den sidste Sandhed, hvad Machiavelli indskærper os som politisk Regel, at alle Mennesker ere slette, da vil Menneskeheden i politisk Henseende som i alle vedblive at tumle omkring mellem forskellige Former, i en evig Cirkel, som Machiavelli beskriver os, uden Maal og Ende. Da vilde al sand Kamp høre op, fordi ingen gode Mænd kunde være med i denne haab- og endeløse og løgnagtige Strid. Er der intet væsenligt Indhold i det Hele, intet Maal, da maa Kampen for Midlerne, for Formerne

høre op som et Bedrag, og kun hensynsløs Svælgen i Livets endelige Nydelser eller Hinduens grænseløse Apathi gav menneskelig Mening. At spekulere over den idealt bedste Regeringsform, ved hvilken Alle fik Lod og Del i en Regering, der fremfor Alt skulde tjene til at opdrage det Bedste i dem, var da en ørkesløs Gjerning, og ingen Idealdemokrat vilde kunne besvare Th. Carlyles bitre Spørgsmaal, om vi fortrøste os til at løfte og fremme en Nations politiske Liv ved at optage saadanne Dynger af Sygdomsstof, som Demokratiet fører med sig, deri. De politiske Institutioner ere Midler for et Maal, der ikke er det blot endelige, at «Enhver om Søndagen har en Høne i Gryden», men et uendeligt, af Ideerne baaret Maal: den politiske Kamp er en Kamp om Retten. De, der hævde Individet og Friheden, hævde den for den sande Udviklings, for Retfærdighedens Skyld; de, der hævde Staten imod den individuelle Ensidighed, hævde den, for at Retten skal herske: der kæmpes dog væsenlig ikke om Magten, det er Endelighe- dens Døgnpolitik, men om Retten. Og i Retstanken er der noget Evtigt og Almengyldigt, som den historisk-socialt Proces mere og mere udklarer og rensar, og kun dette bærer Staten og Samfundet. «Det, som virkelig bevarer og opretholder den sociale og politiske Orden», siger den mandige Nord-amerikaner, Walt Whitmann*), «er ikke saa meget Lovgivning, Politi, Overenskomst og Frygt for Straf, som en vis skjult Evigheds-Fornemmelse i Menneskeheden, en vis Sans for Ærlighed, Manddom, Sømmelighed». Uden denne Tro gives der ingen Tro paa demokratiske Institutioner, men heller ingen Tro paa Institutioners

*) Demokratiske Fremtidsblik. Oversat af Rudolph Schmidt. 1874.

Betydning overhovedet. De, der kæmpe for Friheden, maa kæmpe for den som Grundbetingelsen for sand menneskelig Udvikling, men de kunne kun kæmpe for den, for sand væsensgrundet, almenbeaandet, lovbestemt Frihed, naar de stole paa, at den menneskelige Udvikling bæres af Noget, der udrinder fra et evigt Væld. Kun ved denne Tro hæver Selvet i Partierne sig over Partierne, er ikke Slave, men fri Mand, og skimter gennem de endelige Brydninger det uendelige Maal: Menneskets Udvikling til fri, selvsat, sand Personlighed. Denne Tro var væsensgrundet i Stuart Mills selvsatte, mandige Personlighed, og gennem hans tilsyneladende kolde, tørre, metodebestemte Udviklinger er denne Tro Aanden, som svæver over Vandene.
